

ODGOJNO-PASTORALNI PROJEKT*

RICCARDO TONELLI

Università Pontificia Salesiana
Piazza Ateneo Salesiano, 1
00139 Roma
Italia

Primljeno: 24. 5. 2002.
Pregledni članak
UDK 253-053.6

Sažetak

Autor opisuje odgojno-pastoralni projekt u sklopu pastorala mladih i izlaže konkretan način stvaranja takvog pastoralnog projekta. U članku se potanko opisuju dimenzije (cilj, početna situacija, metoda, vrednovanje) i razine stvaranja projekta (idearij, projekt, programiranje, itinerarij).

Ključne riječi: odgojno-pastoralni projekt, pastoral mladih

Konkretni način stvaranja pastoralnog projekta jest odgojno-pastoralni projekt. On se izravnije tiče pastorala mladih.

Ukratko ću prikazati njegove dimenzije i razine.

1. DIMENZIJE DOBROG PASTORALNOG PROGRAMA

Elementi ispravnog odgojno-pastoralnog programiranja jesu: ciljevi, analiza situacije, metoda i vrednovanje. Svaki dobar program konkretnog djelovanja treba na neki način predvidjeti sve te elemente.

1.1. Cilj

Cilj je skup kompetencija postizanju kojih je usmjeren projekt. »Kompetencija« je još uvijek općenit izraz. Često se upotrebljava s različitim značenjima. U tome smislu »kompetencija« označava sposobnost koja se sastoji od tri razine: spoznaja, stavova i ponašanja.

Spoznaje su osigurane postupnim usvajanjem sadržaja određenog prijedloga: to

je onaj skup informacija koje valja strpljivim trudom usvojiti kako bi se neku stvarnost moglo upoznati u njezinoj istini. Tako npr. poznajem neku osobu iz povijesti, znam kada je rođena, gdje je živjela, što je učinila i koji su bili njezini projekti, što je uzrokovalo njezino djelovanje.

Stavove sačinjava ustroj osobnog psihickog dinamizma koji usmjerava ponašanje prema zacrtanim ciljevima. Ta se definicija čini složenom, ali tehničkim rječnikom izražava opće iskustvo.

Mi na izazove reagiramo i ponašamo se na jedan ili drugi način, bez prevelikog razmišljanja. Tako se npr. kaže kako netko »spontano« reagira, kako bi se istaknulo da trenutno reagira bez pretjeranog napora. Tomu međutim prethode pozitivne ili negativne navike usvojene pomoću vježbe i uz znatan napor. Dovoljno je prisjetiti se kako vozi automobil netko tko je tek započeo i kako ga vozi iskusan vozač.

* Naslov izvornika: »Progetto educativo-pastorale«, ur: M. MIDALI – R. TONELLI (ur.), *Dizionario di pastorale giovanile*, Elle Di Ci, Leumann (To) 1991, str. 793-796.

Običaji predstavljaju organizacijsko tkivo osobnosti (osobni ustroj psihičkog dinamizma, kao što sam to spomenuo u definiciji), namijenjeno olakšavanju svakodnevnog ponašanja. U tom kontekstu nazivam »stavovima« običaje u njihovoj refleksivnijoj i svjesnijoj dimenziji.

Treća komponenta »kompetencija« sastoji se od »ponašanja«.

Ponašanja su konkretni izbori djelovanja, koji se izražavaju u raznim situacijama postojanja.

Stvarati projekt postizanja nekoga cilja znači određivati koje spoznaje valja usvojiti, za koje se stavove valja osposobiti, koja ponašanja valja osigurati.

Potrebno je osim toga odlučiti prema kakvoj vrsti odnosa se povezuju spoznaje, stavovi i ponašanja. Zahtjev je očit: kompetencije nisu nikad neka aritmetička suma triju sastavnica nego njihova skladna sinteza koju valja unaprijed odrediti. Samo se tako ispravno izriče definicija ciljeva i samo je tako nakon toga moguće načiniti provjere.

To se može izvesti na različitim razinama konkretnosti i operativnosti.

Stručnjaci općenito predlažu tri razine.

Prva razina određena je definicijom općeg cilja, onoga koji oblikuje razlog postojanja nekog procesa. On daje glavne smjernice iako ga nije moguće neposredno primijeniti.

Drugu razinu predstavljaju konkretne kompetencije, koje označavaju put djelovanja i postupne etape za postizanje konačnoga cilja.

Treća razina predlaže niz ciljeva koji se odnose na ponašanje, koji pokazatelje prvih dvaju razina izriču na način koji je moguće provjeriti.

1.2. Polazna situacija

»Polazna situacija« je općenita formula. Kada je riječ o programiranju, upotreblja-

va se kako bi se njome označili karakteristični elementi konteksta u kojem se djeluje.

Situacija je skup podataka pomoću kojih je moguće opisati složeni svijet »naslovnika«: njihova psihička obilježja, društveni i kulturalni kontekst u kojemu žive, njihov utjecaj na egzistencijalnoj razini, ono što glasno izriču i ono što traže pomoću šutljivog sklopa svojih gesta, izazovi koje upućuju odgovornim ustanovama.

1.3. Metoda

Metoda je jedan od najčešće upotrebljivanih izraza. Ponekad je obilježen gotovo magičnim očekivanjima, kao da je dovoljna dobra metoda kako bi se riješili svi problemi. Drugi je put podložan sumnjama zbog straha da će pažnja upravljena metodom potisnuti u drugi plan »sadržaje«.

Kao i sve druge previše upotrebljavane riječi, i metoda može postati uzrok krivog tumačenja.

U tom kontekstu joj dajem vrlo jasno obilježje.

Metoda je onaj posebni izbor ili organizacija raspoloživih resursa i izvedivih operacija koja služi stvaranju pogodnih uvjeta za postizanje ciljeva u različitim polaznim situacijama. Ta definicija ističe dva obilježavajuća elementa na koje ću ovdje posebno podsjetiti.

Prije svega, očito je da je metoda vrlo jasno povezana s ciljem: resursi se izabiru i organiziraju jedino zato da stvore uvjete koji su prikladni za postizanje cilja.

Osim toga, djelovanje koje neki postupak obilježava kao metodu jest sposobnost izabiranja i organiziranja raspoloživih resursa. Radni materijal predstavlja »resurse« koje institucija posjeduje, a to su: sredstva, djelatnici, mogući pothvati. Sve ih valja pažljivo popisati i zatim preispitati u odnosu na njihovu stvarnu funkcionalnost s obzirom na cilj. One koji nisu funkcionalni

valja hrabro izdvojiti; naprotiv, one koje to jesu valja uklopiti u novu logičku organizaciju. Može ih se ujediniti s drugim resursima za koje institucija može stvoriti projekt.

1.4. Vrednovanje

Vrednovanje je postupak koji služi preispitivanju kako bi se utvrdilo jesu li i do koje su točke postignuti pojedini ciljevi.

Provjera je dvostruka. Prije svega se preispituje je li ciljeve moguće postići, kako se ne bi zahtijevali uzaludni naponi. Osim toga, preispituje se je li metoda prikladna za postizanje samih ciljeva (tj. jesu li, u suočavanju s činjenicama, ispravno izvršeni izbor i organizacija resursa).

Vrednovanje stoga uključuje sveukupan ustroj projekta.

Ne možemo međutim zaboraviti da u svakom odgojnom i pastoralnom procesu preostaje vrlo širok rub nepredvidivosti. Tu su u pitanju stvarnosti koje izmiču svakom vanjskom mjeranju: čovjekova sloboda i prisutnost Boga koji postavlja pitanja i zahtjeve. Stoga je svako vrednovanje na neki način djelomično i privizorno.

2. RAZINE STVARANJA PROJEKTA

Analizirao sam elemente koji su zajednički svakom planu pastoralnog postupka. Cilj, početna situacija, metoda i vrednovanje, »dimenzije« svakog dobrog programa, vrijede za svaku vrstu programa.

Potrebno je međutim načiniti korak naprijed. Obično se, da bi se ukazalo na kvalitetu programa nekog postupka, nabrajaju tri načina djelovanja: idearij, projekt, programiranje.

Poneki autor im pridodaje i četvrti: itinerarij.

Poznato mi je da neki djelatnici upotrebljavaju te formule bez razlikovanja, kao da je riječ o istoznačnicama. Ne slažem se međutim s takvim postupkom. Nisam zbunjen zbog nekog lingvističkog problema. Potičem na ispravniju uporabu poradi jasnijeg odgojnog postupka: samo dobro razumijevajući specifičnu ulogu svakoga od njih i skladno ih povezujući s ulogom drugih, uspijevamo stvoriti dobar program odgojnog i pastoralnog djelovanja.

2.1. Idearij

»Idearij« nije riječ iz postojećega rječnika; radi se štoviše o neologizmu podrijetlom iz španjolskog jezika. Iako ne upotrebljavamo tu riječ, imamo često na umu njezin sadržaj. Idearij označava skup ideja, smjernica, vrednota, pozivanja na nešto opće i globalno, što se može upotrijebiti kao konačno »nadahnuće« nekog odgojnog i pastoralnog djelovanja. U plan idearija smještaju se kriteriji koji u pluralizmu kvalificiraju moguće izbore i temeljne nakanе koje potiču na konkretno djelovanje.

Opće i pomalo apstraktno značenje idearija ni u kom ga slučaju ne diskvalificira. Naprotiv, upravo smještaj idearija između tri razine stvaranja projekta govori koliko su važne temeljne »ideje« za svaku praksu te kako iz antropološkog i teološkog viđenja proizlazi toliko kvalificirana praksa koju je moguće radikalno razlučivati od one koja se nadahnjuje na drugim viđenjima.

2.2. Projekt

Projekt je opći plan zahvata koji obilježava odgojno i pastoralno viđenje (idearij).

Projekt obilježava ciljeve djelovanja koji odgovaraju potrebama i zahtjevima različitih situacija (osobnih, društvenih, ambijentalnih). Predlaže konkretne pravce i

sredstva za postizanje tih ciljeva. Stvara uloge i službe za osiguranje djelotvornosti pravaca i postizanje ciljeva.

Projekt posljedično tome posebno razmatra gore spomenute dimenzije (cilj, polaznu situaciju, metodu, provjeru).

Uvijek izabire, barem činjenično, neki svoj slijed u koji će uključiti te elemente. Tako postoje deduktivni, induktivni ili hermeneutski projekti.

2.3. Programiranje

Raspoređivanje osoba, vremena, mjesta, konačnih elemenata nekog projekta i realno određivanje pothvata koji treba izvesti sačinjavaju »programiranje«.

Programiranje se odnosi na konkretno organiziranje srednjeg trajanja uvjeta i vremena koji su potrebni za ostvarivanje projekta. Zahtijeva uređeno i jasno raspoređivanje vremena, pothvata, odgovornosti, materijalnih i osobnih resursa.

Zbog te svoje dimenzije konkretnosti i operativnosti, programiranje se odvija u kratkom vremenu i uvijek se ostvaruje na lokalnoj razini. Samo u kratkom vremenu i u suočavanju sa svakodnevnim situacijama moguće je izravno odlučiti o konačnom obliku djelovanja.

Programiranje se odvija u logici velikog realizma. Hrabro se pita o onome što bi trebalo biti, što bi trebalo poduzeti, ali se jednako hrabro određuje prema konkretnim resursima koji su na raspolaganju: stoga se odvija u logici mogućega, ovdje i sada.

2.4. Itinerarij

Izraz »itinerarij« upotrebljava se u različitim kontekstima i značenjima.

O njemu se često govori u raspravama o duhovnom životu, a spominje se i u organiziranju ligurgijskih i sakramentalnih aktiv-

nosti. Ponekad se upotrebljava kao istoznačnica za »metodu«. Pod itinerarijem razumijevam uređen niz susljednih etapa koje su barem hipotetski u stanju osigurati postizanje unaprijed određenog cilja.

Ta definicija na prvi pogled uvodi malo novosti s obzirom na ono što sam već rekao o projektu.

Ovdje je riječ o konačnom cilju kao točki prema kojoj općenito teži sveukupan proces. U ovom je slučaju očito da je konačni cilj istoznačnica cilja na prvoj razini. Etape izražavaju prijelaz u srednje i postupne ciljeve druge razine.

Iako definicija na to izravno ne podsjeća, itinerarij predviđa jasan izbor i organizaciju resursa, pa prema tome i metode.

Riječ je o dvjema znakovitim novostima.

Prva se podrazumijeva. U mojoj hipotezi »etapa« ukazuje na zbirnu imenicu: skup ciljeva, sadržaja, metoda, sredstava, djelatnika, vremena preispitivanja. Dimenzije projekta o kojima smo govorili na početku, u itinerariju su organizirane s osobitom brigom, da bi se jače potvrdilo kako je stvarno riječ o »dimenzijama« jedinstvenog odgojnog pristupa.

Druga je izražena riječju »slijed«. Ona uključuje ideju pokreta, progresivne postupnosti. Itinerarij je poput dinamizirane sinteze projekta. U itinerariju se odgojni zahtjevi odvijaju u progresivan pomak, uz nastojanje da se procesu udahne dinamičnost: ciljevi postaju progresivan pomak, metoda se preoblikuje u igru postupaka, s logičnim redom koji se često podudara s kronološkim.

BIBLIOGRAFIJA:

BIRZEA, C., *Gli obiettivi educativi nella programmazione*, Armando, Roma 1981.

DE LANDESHEERE, V. – G., *Definire gli obiettivi dell'educazione*, La Nuova Italia, Firenze 1977.

FILOGRASSO, N., *Gli obiettivi dell'educazione. Fondamenti epistemologici*, Marsilio, Venezia 1979.

MARTINI, C. M., *Itinerari educativi*, Centro ambrosiano di documenti e studi, Milano 1988.

NANNI, C., *L'educazione tra crisi e ricerca di senso*, LAS, Roma 1986.

PELLEREY, M., *Progettazione didattica. Metodologia della programmazione educativa scolastica*, SEI, Torino 1979.

TONELLI R., *Itinerari per l'educazione dei giovani alla fede*, LDC, Leumann 1989.

VECCHI, J. E. – J. M. PRELLEZO (ur.), *Prassi educativa pastorale e scienze dell'educazione*, Editrice SDB, Roma 1988.